Kitba ta' Guido Schembri ofm

L-Evanġelju skond San Luqa

(Ikompli mill-ħarġa ta' Lulju)

Il-munita mitlufa (15,8-10)

It-tagħlima ta' dil-parabbola hija bħal ta' l-ewwel imma b'din id-differenza: it-tfittxija bil-għaqal tal-mara u l-ferħ tal-mara jfissru l-imħabba sentimentali li għandu Alla għal kull ruħ. Biex tifhiehem tajjeb il-parabbola, wieħed għandu jġib quddiem għajnejh id-drawwa tan-nisa Palestinjani li meta jiżżewwġu , ir-raġel jagħtihom għadd ta' muniti li jqegħidu fil-keffa tal-maktur li bih jgħattu wiċċhom; dawn il-muniti għandhom valur sentimentali u personali bħal ma għandu ċ-ċurkett taż-żwieġ għalina.

L-iben ħali (15,11-32)

Din il-parabbola hija silta mill-iktar magħrufa tal-Bibbja u hemm min isejħilha "il-parabbola tal-Missier ħanin" għax turi l-imħabba bla qies tal-Missier. Fiha dawn l-istadji:

a) Id-dnub ta' l-iben li berbaq ġidu man-nisa tat-triq (11-13). L-għomor tat-tifel ifisser in-nuqqas ta' esperjenza. L-art imbegħda li mar fiha talludi għal post pagan, jew tad-dnub. In-nisa tat-triq huma figura tad-dnub. Il-ġid li ħela u li kien tah missieru hu xbieha tal-libertà u ta' kull ġid mogħti minn Alla lil kull bniedem. It-tberbieq ifisser l-ħajja moħlija u ħażina 'l bogħod minn Alla.

b) il-konverżjoni (14-20a.). Il-vrus 14-16 iġibu r-riflessjoni ta' l-iben meta waqa' l-ġuħ fil-pajjiż, in-nuqqas ta' mistrieħ fil-qalb tal-midneb. Dan il-ġuħ kien deni li sewa ta' ġid. Ix-xogħol fost il-ħnieżer (annimali mniġġsa għal-Lhud) ifisser l-umiljazzjoni kbira li taqa' fuq il-midneb. Il-ħarrub, ikel ta' l-annimali, li l-iben kien jixtieq u ma jsibx, ifisser il-faqar tal-midneb. Il-ħsieb li jmur lura għand il-missier u jitlob li jkun meqjus bħal lavrant juri l-istqarrija umli ta' vera konverżjoni.

ċ) Il-laqgħa tal-missier (20b-24). Din hi l-isbaħ biċċa tal-parabbola u turi l-imħabba bla qies ta' Alla għall-midneb. L-ilbies li l-missier ta lill-iben (ilbies ta' veru iben u mhux ta' lavrant) ifisser il-maħfra totali ta' Alla lil min jistqarr dnubietu u jisgħobbieh tassew. L-ikla u l-festa jfissru l-ferħ ta' Alla għal-midneb li jikkonverti.

d) Ir-reazzjoni ta' l-iben il-kbir li nkorla għax il-missier għamel festa lil ħuh (25-32) talludi għall-Fariżej li kienu jikkritikaw lil Ġesù għax ifittex il-midinbin.

Il-parabbola ta' l-amministratur ħażin (16,1-13)

Barra l-vrus 16-18, il-kapitlu 16 jittratta dwar suġġett wisq għall-qalb ta' Luqa: dak dwar kif Ġesù jħares lejn il-ġid ta' din l-art.

Kien hemm sinjur li kellu amministratur li kien mixli li qiegħed iberbaqlu ġidu. Is-sinjur sejjaħlu, talbu kont ta' l-amministrazzjoni u qallu li ma kienx se jibqa' jamministralu ġidu. L-amministratur beda jaħseb x'sejjer jagħmel meta jitlef postu. Billi ma kienx jiflaħ jaħdem xogħol materjali, ħaseb li l-aħjar ikun li jagħmel ħabib ma' dawk li kellhom jagħtu. Għalhekk sejjaħ lil min kellu jagħti lil sidu u naqsilhom id-dejn tagħhom u megħlhom iħallsu ħafna inqas milli kellhom jagħtu. Is-sid faħħar lill-amministratur diżonest mhux għall-att fih innifsu imma għall-għaqal ta' kif għamlu. It-tagħlima tal-parabbola hi li n-Nisrani għandu jisserva bil-għaqal bil-ġid materjali biex 'l quddiem jingħata l-ġid spiritwali u hena tas-sema.

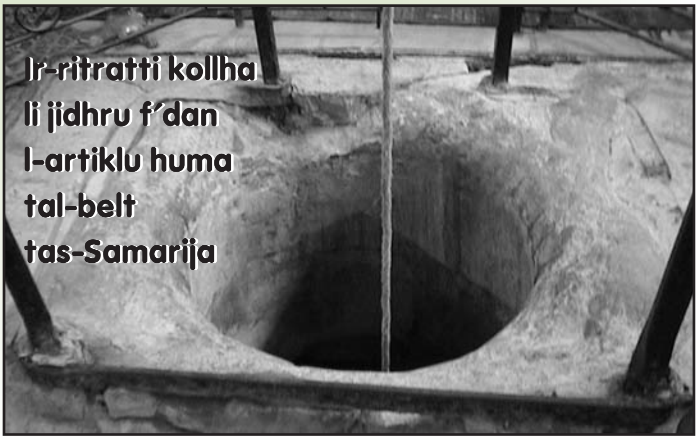

Ir-ritratti kollha li jidhru f'dan l-artiklu huma tal-belt tas-Samarija

Tagħlim ta' Ġesù (14-18)

Dawn il-vrus fihom tagħlimiet mhux marbutin flimkien loġikament imma storikament.

L-ewwel tagħlima hi dwar l-għemil ħażin tal-Fariżej li bdew jiddieħku b'Ġesù. Kienu nies regħeba; kienu jagħtu karità biex jidhru min-nies imma mhux għal Alla li jara l-qalb.

It-tieni tagħlima hi dwar id-differenza bejn iż-żmien tat-Testment il-Qadim, meta il-poplu kien iserraħ fuq l-osservanza esterna tal-Liġi, u ż-żmien tat-Testment il-ġdid li jitlob sagrifiċċji kbar (vjolenza) għall-osservanza ta' l-Evanġelju.

It-tielet tagħlima hi dwar il-perfezzjoni ta' l-Evanġelju li ma neħħa xejn mill-Liġi imma pperfezzjona kull ma hemm fiha; eżempju ta' dan hu dwar iż-żwieġ li Ġesù reġa' ġiebu għall-purità oriġinali tiegħu.

L-għani u Lażżru (19-31)

Din il-parabbola hi kapolavur ieħor tal-pinna ta' Luqa. L-ewwel vrus (19-21) iġibu l-kuntrast kbir bejn is-sinjur u Lażżru. Is-sinjur li kien jilbes il-porpra u l-ilbies ta' taħt tal-għażel li kien jinħadem fl-Eġittu. L-ilbies u l-pranzijiet li kien jagħti juru li kien materjalista mill-ikbar u ma kienx jimpurtah mill-fqir. Lażżru , għall-kuntrarju kien mimli ġrieħi li l-klieb kienu jilagħquhomlu. Kien joqgħod ħdejn il-bieb ta' dar il-għani jistenna li tasal ħdejh xi biċċa bieba tal-ħobż li dawk li jkunu mal-mejda kienu jixxuttaw idejhom biha (kif kienet id-drawwa) u jarmuha.

Imma mal-mewt inbidel kollox; Lażżru mar igawdi u l-

għani mar ibati. Meta s-sinjur talab lil Abraham li għallinqas jibgħat lil Lażżru jagħmel twissija lill-ħames ħutu biex ma jiġrilhomx bħalu, Abraham wieġbu li jkun għalxejn, għax jekk ma jisimgħux minn Mosè u l-Profeti mhux se jisimgħu minn xi ħadd ieħor.

It-tagħlima ewlenija tal-parabbola tinsab fil-vers 25 li jgħallem li nsibu fid-dinja l-oħra dak li ħejjejna f'din l-art.

Fil-persuna tal-għani Luqa juri kemm hu perikoluż il-ġid materjali u kemm hu ta' għajnuna l-faqar għas-salvazzjoni tar-ruħ.

Il-kapitlu li jmiss iħaddan tliet taqsimiet bla ebda rabta loġika bejniethom. L-ewwel taqsima wkoll fiha tagħlim differenti bla rabta.

Tagħlim divers (17,1-10)

a) L-iskandlu (1-3a). Ġesù jaċċetta l-fatt li jingħataw skandli, imma jwissi li min ikun ħtija ta' skandlu jkollu fuqu l-korla ta' Alla. Ikun aħjar għalih li jmut mewta vjolenti (bħal dik ta' min ikun mixħut il-baħar b'ġebla tat-tħin marbuta ma' għonqu).

b) Il-maħfra (3b-4). Hawn Ġesù jfakkar dak li jgħallem il-ktieb tal-Levitiku: għandu jiġi mwiddeb dak li jonqos, imma għandu jitwiddeb bi spirtu ta' mħabba u ta' maħfra (Lev 19-17). Luqa jindirizza dan id-dmir lill-individwu, waqt li Mattew jindirizzah lill-Knisja in ġenerali. F'Luqa, il-maħfra għandha tingħata għal seba' darbiet, waqt li f'Mattew għal sebgħa u sebgħin darba (ara Mt 18,15-21); hawn in-numru divers ma jagħmilx differenza għax ifisser l-istess ħaġa: mingħajr limiti.

ċ) Il-qawwa tal-fidi (5-6). Meta l-Appostli talbu lil Ġesù biex ikattrilhom il-fidi, hu weġibhom b'iperbole: qalilhom li anke jekk il-fidi (hawn tfisser fidi-fiduċja) tagħhom tkun żgħira ħafna (bħaż-żerriegħa tal-mustarda) jkunu kapaċi jagħmlu għeġubijiet (bħal ma siġra tat-tut — f'Mattew hemm "muntanja" — tmur tinxteħet il-baħar għar-rieda tagħhom).

d) Il-qawwa tiġi minn Alla u mhux mill-opri tagħna (7-10). Hawn, Luqa jtenni mhux biss tagħlim Kristu imma wkoll dak ta' Pawlu dwar il-qawwa tal-fidi. Meta nagħmlu xi ħaġa tajba, din tkun grazzja ta'

Alla: "aħna qaddejja li ma niswew għal xejn"; it-tajjeb li nagħmlu, nagħmluh għax aħna obbligati nagħmluh, u nagħmluh għax jgħina Alla. Ġesù jġib il-figura ta' dak il-qaddej li ta jiekol lil sidu; għamel dak li kien obbligat jagħmel.

Fejqan ta' għaxar lebbrużi (17,11-19)

Luqa jgħidilna għat-tielet darba li Ġesù kien sejjer lejn Ġerusalemm. Kif kien dieħel f'raħal, għaxar lebbrużi għollew leħinhom u b'fidi kbira talbuh iħenn għalihom. Fosthom kien hemm wieħed Samaritan għax, għalkemm is-Samaritani kienu għedewwa tal-Lhud, il-mard għamilhom ħbieb.

Ġesù fejjaqhom mill-bogħod għax il-liġi kienet tipprojbixxi lill-lebbrużi jersqu lejn in-nies. Ġesù qalilhom biex imorru juru ruħhom lill-qassisin biex jiksbu ċ-ċerti-fikat tal-fejqan kif kien jitlob ukoll il-Levitiku. Wara l-fej-qan, is-Samaritan biss mar iqim u jiżżi ħajr lil Ġesù. Lil dan Ġesù qallu li kienet il-fidi tiegħu li salvatu. Iċ-ċanfira lil-Lhud ingrati aktarx għamilha Luqa, għalkemm Ġesù għamilha ndirettament meta staqsa fejn kienu d-disgħa l-oħra.

Il-ġrajja turi li l-fejqan m'huwiex għal-Lhud biss, u li l-barranin kellhom fidi iktar minn dik tal-Fariżej.

Il-miġja tas-Saltna ta' Alla (7,20-21)

L-għorrief Lhud kienu jid-diskutu dwar il-kif u l-meta se titwaqqaf is-Saltna tal-Messija, u l-Fariżej issa staq-sew lil Ġesù dwar dan. Ġesù weġibhom dwar it-twaqqif tagħha u qalilhom li dan ġa sar: Ġesù hu l-Messija u l-predikazzjoni tiegħu kienet sinjal ċar tal-bidu tagħha.

Il-jum ta' Bin il-bniedem (17,22-35)

Issa Ġesù kellem lid-dixxipli tiegħu dwar il-jum tiegħu; skond it-Testment il-Qadim "jum il-Mulej" hu żmien il-Messija. Il-Lhud kienu qed jistennew dan il-jum b'ħerqa, li jkun jum fil-qrib u li s-Saltna titwaqqaf malajr. Ġesù għallem li s-Saltna tal-Messija tieħu żmien twil biex tasal għat-temma tagħha: tibda bit-twelid tiegħu u ssib il-milja tagħha fit-tieni miġja tiegħu glorjuża. Qal li wara l-mewt tiegħu d-dixxipli jsibu ruħhom fi żminijiet diffiċli. Wara l-qawmien u t-tlugħ fis-sema tiegħu, ikunu jixtie-qu jkomplu jaraw il-glorja tiegħu u ma jarawhiex. Jeħtiegu jgħixu fit-tbatija bil-qawwa tal-fidi u t-tama sat-tieni miġja tiegħu.

Din it-tieni miġja sseħħ bħal leħħa ta' berqa (v.24) imma qabel isseħħ hu jkun miċħud minn ħafna (v.25). Iż-żewġ eżempji bibliċi (dak ta' żmien Noe u ta' żmien Lot) ifissru li tieni miġja tal-Messija bħala mħallef taħsad lill-ħżiena imma mhux lit-tajbin (v.27-30). Sa dakinhar, l-Insara għandhom jgħixu biċ-ċaħda tal-ħwejjeġ materjali, ċaħda mxebbħa maż-żewġ eżempji tal-v. 31 u ta' dak li ġara lill-mara ta' Lot li ħarset lura lejn il-ġid li kienet tilfet (v.32). Iċ-ċaħda għandha tkun sħiħa, saħansitra jekk tasal għat-telfien tal-ħajja fuq din l-art (v.33).

It-tieni miġja tal-Mulej issa tixxebbaħ mal-lejl. Iż-żewġ eżempji tal-versi 34-35 ifissru x-xorti diversa li tkun tmiss lill-bnedmin: min isalva u min ikun ikkundannat. Il-vers 35 jingħata tifsir diffe-renti. Hawn f'Luqa, aktarx li Ġesù ma riedx jindika l-post, imma ried jgħid li l-ġudizzju jsir fejn ikun hemm il-bned-min

Is-suġġetti tal-kapitlu 18, dan li jmiss, huma differenti u jintrabtu mat-tagħlim ta' Ġesù fil-vjaġġ lejn Ġerusa-lemm.

Il-parabbola ta' l-imħallef u l-armla (18,1-8)

Il-parabbola tgħid li wieħed imħallef, li ma kien jibża' minn ħadd, għamel

ħaqq lil waħda armla kontra l-għadu tagħha għax dejqitu ġejja u sejjra titolbu li jsir il-ħaqq. Il-parabbola tgħid li jekk imħallef ħażin għamel ħaqq għax l-armla baqgħet titolbu," Alla mhux sejjer jagħmel ħaqq lill-magħżulin tiegħu li jgħajjtulu lejl u nhar?"

It-tagħlima tal-parabbola hija ċara: biex turi li għandna dejjem nitolbu bla ma naqtgħu (v.1). Imma t-tieni parti ta' l-aħħar vers ("Imma taħsbu intom li Bin il-bniedem se jsib fidi fuq l-art meta jiġi?") joħloq diffikultà kbira għax donnu ma jintrabatx ma' dak li ntqal qabel. Għalhekk hemm min jgħaqqad din il-parabbola ma' dak li ntqal fil-kapitlu 17 dwar it-tieni miġja ta' Kristu. Jekk hu hekk, il-parabbola għandha titfisser hekk: Il-Mulej idum ma jerġa' jiġi biex jagħmel ħaqq mid-dinja; sadattant il-Knisja, qisha armla, għandha tibqa' titlob. Imbagħad fl-aħħar taż-żminijiet, wara l-aħħar taqbida bejn il-ħżiena (li fosthom tonqos "il-fidi fuq l-art") u t-tajbin, Ġesù jagħmel il-ħaqq ta' l-aħħar.

Il-parabbola tal-Fariżew u l-Pubblikan (18,9-14)

Il-parabbola hija diretta lill-Fariżej li kienu jaħsbu li huma ġusti u jmaqdru lill-oħrajn. Dawn jixxebħu mal-Fariżew tal-parabbola li mar fit-tempju jitlob u jiftaħar b'dak li kien jagħmel waqt li jmaqdar lill-oħrajn. Ir-raġel l-ieħor tal-parabbola li kien pubblikan, jew midneb, mar ukoll fit-tempju jitlob; qagħad fil-bogħod bilwieqfa, iħabbat fuq sidru u jitlob ħniena. Dan hu l-figura tal-midinbin niedma li huma ħafna aħjar quddiem Alla minn dawk li mingħalihom huma ġusti. Din il-parabbola hija ċanfira oħra għall-Fariżej.

Ġesù jbierek it-tfal żgħar (18,15-17)

Din il-ġrajja tat-tberik tat-tfal tista' tintrabat maċ-ċanfira ta' Ġesù lill-Fariżej li kienu jriduha ta' ġusti. Imma fis-Saltna ta' Alla jidħlu dawk li huma umli bħat-tfal żgħar u jiddependu minn Alla bħalma t-tfal żgħar jiddependu mill-ġenituri tagħhom.

San Mark iġib l-istess episodju b'iktar dettalji (10,13-16): iċ-ċanfira ta' Ġesù lill-Appostli li ma riedux iħallu t-tfal jersqu lejh, u li Ġesù għannaq miegħu t-tfal. Luqa jħalli barra dawn id-dettalji għax kienu jdoqqu ħażin f'widnejn il-qarrejja tiegħu li kienu jgħixu f'ambjent pagan.

Il-kap għani (18,18-27)

Bir-rakkont ta' din il-ġrajja Luqa jirritorna għas-suġġett tal-faqar u l-periklu tal-għana. Il-għani tar-rakkont skond San Mark kien żagħżugħ (Mk 10,17-22). Luqa jsejjaħlu "kap" (prinċep, nobbli ta' rank għoli). Dan resaq lejn Ġesù u tah qima sinċiera; sejjaħlu "Mgħallem tajjeb", titlu li ma kienx jingħata lil ħadd, lanqas lir-rabbin. Kien mimli entużjażmu u staqsa x'jagħmel biex jikseb il-ħajja ta' dejjem (għal-Lhud il-glorja tas-sema).

Ġesù l-ewwel qallu li Alla biss hu tajjeb; qallu hekk għax f'moħħ iż-żagħżugħ Ġesù kien biss bniedem għaref u qaddis. Imbagħad qallu biex josserva l-kmandamenti. Meta dan qal li kien ġa qed josservahom, Ġesù qallu biex "jagħti kollox lill-foqra u jimxi warajh". Hawn għeb l-entużjażmu kollu tan-nobbli u sewwed qalbu. Meta ra hekk, Ġesù tħassru u qal b'esaġerazzjoni letterarja li "eħfef li ġemel jgħaddi minn għajn ta' labra milli wieħed għani jidħol fis-Saltna ta' Alla" (v.25).

Hawn, għal darb'oħra, Luqa juri li kien tabib għax għall-kelma "labra" juża l-klema griega "belone" (il-labra li jużaw it-tobba) waqt li Mark juża "rafis" (labra tal-ħjata).

Min sema' dan staqsa li, jekk hu hekk, min jista' jsalva, u Ġesù wieġeb: "Dak li ma jistax ikun għall-bned-

min, għal Alla jista' jkun." U lil Pietru li ried jaf xi qliegħ se jkollhom dawk li ħallew kollox biex jimxu warajh, Ġesù wieġbu li min jagħmel dan jirċievi għal mitt

darba iktar f'din id-dinja u l-ħajja ta' dejjem fl-oħra (v.30).

Il-ġid ta' "mitt darba iktar f'din id-dinja" m'għandux jiftiehem b'ġid materjali imma spiritwali (għaqda ma' Alla, il-grazzja ta' Alla, l-hena taqalb).

Ġesù ma ried jobbliga lil ħadd biex iħalli kull ġid materjali, imma ried juri dejjem li l-ġid materjali joħloq periklu kbir għal min irid jikseb il-ħajja ta' dejjem.

It-tielet taħbira tal-passjoni (18,31-34)

Ġesù ħabbar għat-tielet darba li se jseħħ fih dak li ħabbru l-profeti fuq Bin il-bniedem: il-passsjoni, il-mewt u l-qawmien. Imma l-Appostli ma fehmu xejn. Naħseb li ma ridux jifhmu li l-Imgħallem kien se jmut, u ma fehemux it-tifsir sħiħ tal-misteru tar-redenzjoni; fehmu dan wara l-qawmien.

Il-fejqan tal-għama ta' ġeriko (18,35-43)

Ir-rakkont ta' dan il-fejqan kif inhu fl-eweel tliet Evanġelisti joħloq żewġ diffikultajiet żgħar: waħda dwar in-numru tal-għomja li Ġesù fejjaq; l-oħra dwar il-post fejn l-għomja ħadu d-dawl.Mattew jgħid li Ġesù ta d-dawl lil żewġ għomja, waqt li Mark u Luqa jgħidu li kien wieħed l-għama (Mark jgħid li kien jismu Bartimew). Hu veru li Mattew iħobb in-numru tnejn (ara Mt 27-31 dwar 2

għomja; 8,28-34 dwar 2 imxajtna; u 21,1-9 dwar 2 ħmir). Jista' jkun ukoll li Mark u Luqa jitkellmu fuq għama wieħed kif sabu fil-fonti li biha nqdew. Hawn in-numru ma jagħmilx differenza dwar il-miraklu.

Dwar il-post fejn sar il-miraklu, Mattew u Mark jgħidu li kien 'il barra minn ġeriko, Luqa jgħid "huwa u riesaq" lejn ġeriko. Dwar dan ingħataw diversi tifsiriet. Jidhirli li l-aħjar tifsira hi dik ta' L.Fonċk (Verbum Domini 3, (1923) 34-42): il-kliem grieg li juża Luqa jfisser "qrib" mingħajr ma ried jifhem la dħul u lanqas ħruġ.

Ġesù ta d-dawl lill-għama għax kellu fidi qawwija tant li ssokta jgħajjat meta kien imsikket u mċanfar (v.39).

Il-kapitlu 19 li jmiss fih żewġ taqsimiet: l-aħħar ġrajjiet ta' qabel ma Ġesù wasal Ġerusalemm (19,1-27), u d-daħla trijonfali f'Ġerusalemm (28-48).

Ġesù u żakkew (19,1-10)

Kif kien għaddej f'ġeriko, Ġesù lemaħ wieħed raġel qsajjar li kien kap tal-pubblikani u għani ħafna; kien jiġbor it-taxxi f'din il-belt importanti u għalhekk kien sinjur kbir għax il-ġbir tat-taxxi kien għajn ta' ġid li spiss kien jinkiseb b'nuqqas ta' onestà. Hu għalhekk li dawk li kienu jiġbru t-taxxi kienu meqjusin b'pubblikani u midinbin.

Billi żakkew kien qasir u xtaq jara lil Ġesù, tela' fuq siġra tat-tin selvaġġ biex jarah tajjeb. Ma qagħadx iqis x'se jgħidu n-nies jew li se jgħarraq il-libsa ta' kap li kellu fuqu. Kellu intenzjoni tajba li jara lil Ġesù, kien umli u kellu rieda li jsewwi l-ħażin li seta' għamel. Dawn kollha kienu sinjali ta' konverżjoni. U Ġesù ra dan kollu, u qallu biex jinżel minn fejn kien ħalli jgħaddi l-jum għandu. żakkew (isem imqassar ta' żakkarija, "il-Mulej ftakar") laqa' s-sejħa tal-grazzja u ħa lil Ġesù għandu b'ferħ kbir. Kien tassew li l-Mulej ftakar f'dan il-bniedem umli li laqa' l-grazzja bla telf ta' żmien.

Bħas-soltu, in-nies bdew igemgmu għax Ġesù daħal għand raġel magħdud b'midneb. Imma Ġesù ta kas tas-salvazzjoni ta' midneb li, mhux biss nidem imma ried irodd dak li seta' seraq għal erba' darbiet iżjed. Tassew li Ġesù "ġie jfittex u jsalva l-mitluf"!

Il-parabbola tal-għaxar miniet (19,11-27)

Kif kien qrib Ġerusalemm, Ġesù qal din il-parabbola lin-nies, l-iktar lid-dixxipli, li kienu qed jistennew li s-Saltna ta' Alla kienet se tidher minnufih. Il-parabbola tixbah ħafna lil dik tat-talenti li hemm f'San Mattew 25,14-30; il-mina kienet il-munita l-iktar użata fid-dinja griega ta' Luqa, it-talent il-munita komuni fil-Palestina ta' Mattew.

Il-parabbola tgħid li raġel nobbli siefer f'pajjiż fil-bogħod biex jagħmluh sultan u mbagħad ġie lura. Ġesù alluda jew għal Erodi l-Kbir, jew għal ibnu Arkelaw, it-tnejn mibgħuda mil-Lhud, li marru Ruma biex jieħdu l-kuruna ta' sultan. Dan in-nobbli hu l-figura ta' Ġesù li l-Lhud bagħduh u tela' s-Sema biex jieħu l-kuruna tal-glorja u jerġa' jiġi fl-aħħar taż-żminijiet. U kif ir-raġel nobbli ta ġidu lil 10 qaddejja (numru tond) biex iħaddmuh, hekk għamel Ġesù lilna, qaddejja tiegħu, wara li tela' s-Sema sakemm jerġa' jiġi.

It-tagħlima tal-parabbola hi li għandna naħdmu sakemm nerġgħu naraw il-Mulej wara mewtna u fl-aħħar taż-żminijiet. Min ma jħaddimx il-grazzji li Alla tah jiġrilu bħal dak il-qaddej tal-parabbola li ħeba l-mina fdata lilu. Il-mina tiegħu tingħata lil ħaddieħor u jit-tieħidlu dak li ġa għandu. Iżda min iħaddem sewwa dak li fdalu Alla, dan iżid il-merti tiegħu għax kien fidil fil-ftit.

L-aħħar vers tal-parabbola ifisser il-kastig li jingħata lil min ma jilqax lil Ġesù; kemm il-Lhud ta' żmienu u kemm dawk li ma jilqgħux tagħlimu bi ħtija tagħhom.

IL-ĦAMES TAQSIMA

Il-predikazzjoni f'Ġerusalemm (19,28-21,38)

Id-daħla messjanika f'Ġerusalemm (19,28-48)

Id-daħla fil-belt imqaddsa jġibuha l-erba' Evanġelisti għax hi ta' importanza kbira: kienet imħabbra mill-profeti u wriet li l-fidwa kienet fil-qrib.

Meta Ġesù wasal qrib Betfaġ u Betanja, bagħat tnejn mid-dixxipli biex imorru f'raħal fejn isibu felu marbut li ħadd ma kien għadu rikeb fuqu, iħolluh u jġibuhulu. Betfaġ (Kefer et-tur) u Betanja (el-Lażżarija) jinsabu fuq l-għolja taż-żebbuġ xi 2673 pied fuq il-livell tal-Mediterran u mifrudin minn Ġerusalemm permezz tal-wied Kedron. Mill-għolja tidher tajjeb il-belt ta' Ġeru-

salemm, speċjalment it-tempju. Il-felu li fuqu ried jirkeb Ġesù iwettaq il-profezija ta' Żakkarija dwar id-daħla tal-Messija fil-belt qaddisa (Żak 9,9).

Ġesù rikeb fuq il-felu u d-dixxipli firxu l-mantar tiegħhom fit-triq bħala sinjal ta' qima. Meta l-kortew qorob lejn in-niżla tal-għolja, il-folla laqgħetu b'għajjat ta' ferħ. Il-Fariżej ma felħux jaraw din-dehra u talbu lil Ġesù isikket lid-dixxipli. Imma Ġesù qalilhom li "jekk jisktu huma, jgħajjat il-ġebel".

Imbagħad Ġesù wasal quddiem il-belt u beda jibkiha u bassar il-qerda tagħha u ta' wliedha għax ma lagħetx iż-żjara ta' salvazzjoni li saritilha. Il-qerda saret fis-sena 70 mir-Rumani.

It-tisfija tat-tempju (19,45-48)

Meta daħal fil-belt, Ġesù keċċa mit-tempju il-bejjiegħa tal-bhejjem, għemil li ġwanni jġib fil-bidu ta' l-Evanġelju tiegħu minħabba raġuni teoloġika u ġeografika. Hawn Luqa jgħaqqad żewġ episodi flimkien: it-tisfija tat-tempju u t-tagħlim ta' Ġesù fil-pjazza tat-tempju waqt li l-kbarat Lhud bdew ifittxu kif jeqirduh.

Fil-kapitlu 20 li jmiss Luqa jirrakkonta diversi episodji tal-ħidma ta' Ġesù f'Ġerusalemm.

Ġesù mistoqsi dwar is-setgħa tiegħu (20,1-8)

Meta Ġesù kien qiegħed jgħallem fit-tempju, il-qassisin il-kbar mal-kittieba u x-xjuħ, jiġifieri r-rappreżentanti kollha tas-Sinedriju resqu

lejh u staqsewh b'liema setgħa kien qed jagħmel dak kollu, u min tahielu dis-setgħa. Imma Ġesù minflok ma weġibhom direttament, fixkilhom b'mistoqsija tiegħu: staqsiehom jekk il-magħmudija tal-Battista kinitx ġejja minn Alla jew mill-bnedmin. Huma wieġbu li ma jafux mnejn kienet ġejja, għax fehmu tajjeb li jekk jgħidulu li kienet ġejja minn Alla kienu jwaqqgħu l-ġebla fuq saqajhom (kien jgħidilkom: mela għax ma emmintuhx?) u jekk jgħidulu li kienet ġejja mill-bnedmin kienu jdawwru kontrihom in-nies li kienu jżommu l-Battista bi profeta kbir.

Il-parabbola tal-għalqa u l-bdiewa (20,9-19)

B'ċanfira kbira lir-rappreżentanti tas-Sinedriju Ġesù qal parabbola dwar wieħed li ħawwel għalqa dwieli, siefer fil-bogħod u

qabbel l-għalqa lil xi bdiewa. Meta wasal iż-żmien, bagħat qaddej wara l-ieħor biex jagħtuh is-sehem li kien imissu mill-għalqa, imma l-bdiewa sawwtu u keċċew lil kull wieħed minnhom. Fl-aħħar bagħat lil ibnu l-werriet bit-tama li jġibu ruħhom tajjeb miegħu; imma lil dan mhux biss sawwtuh imma qatluh ukoll. Issa s-sid ma kellux ħaġ'oħra x'jagħmel ħlief li jqabbel l-għalqa lil ħaddieħor.

Is-semmiegħa fehmu li Ġesù kien qed jgħid għalihom għax id-dielja kienet is-simbolu ta' Iżrael (ara Isaija kap 5). Qalu lil Ġesù li dak it-tqabbil ma jsir qatt billi huma kienu l-poplu magħżul. Issa Ġesù weġibhom bil-kliem tas-Salm 117,22 (Salm mogħti tifsira messjanika mill-għorrief Lhud) li l-bennejja warrbu l-ġebla tax-xewka (jiġifieri lill-Messija), u qalihom li fuq min taqa' din il-ġebla jkun imgħaffeġ. Dawk tas-Sinedriju fehmu dan kollu u xtaqu jmiddu idejhom fuq Ġesù dak il-ħin stess, imma beżgħu mill-poplu.

It-taxxa lil ?esare (20,20-26)

L-istess nies fittxew jonsbu lil Ġesù b'mistoqsija li t-tweġiba tagħha setgħet tixlih quddiem l-awtorità Rumana. Bdew bi kliem ħelu ta' malizzjużi li kienu u staqsewh jekk huwiex sewwa jew le li tingħata t-taxxa lil ?esare. Il-Lhud stess ma kinux jaqblu bejniethom dwar dan minħabba li l-imperatur kien pagan; min kien iħallasha kien jagħmel hekk jew biex jogħġob lir-Rumani (bħas-Sadduċej) jew bil-fors għax kien jibża'. It-tweġiba ta' Ġesù kienet, bħas-soltu, indiretta. Qalilhom biex jagħtuh munita. Il-muniti li kienu jinqdew bihom (id-dinar ruman) kellhom fuqhom il-wiċċ ta' l-imperatur Tiberju; mela huma stess kienu qed jirrikonuxxu l-awtorità tal-kap tal-pagani Rumani. Għalhekk qalilhom li għandhom jagħtu lil ?esare (li kienu qed jirrikonoxxu) dak li hu tiegħu, u lil Alla dak li hu ta' Alla. Quddiem dan l-għerf ta' Ġesù ma kellhomx ħaġ'oħra ħlief jaghlqu ħalqhom.

Il-qawmien mill-imwiet (20,27-40)

L-istess għedewwa ta' Ġesù issa riedu jwaqqgħuh għaċ-ċajt b'mistoqsija ridikola, imma urew kemm kienu ridikoli u moħħhom qasir huma. ġiebulu każ ta' waħda mara li mietilha żewġha u, minħabba l-liġi ta' Mosè, ħut ir-raġel, li kienu sebgħa, kellhom jiżżewġuha wieħed wara l-ieħor għax s-sebat aħwa mietu kollha. U staqsew lil Ġesù: "Issa din, fil-qawmien mill-imwiet, mart min minnhom tkun? Għax is-sebgħa jkunu żżewwġuha?"

Ġesù weġibhom li fis-sema nkunu bħall-anġli li la jżewwġu u lanqas jiżżewwġu għax ma jkunx hemm bżonn li joktru ladarba kisbu l-hena ta' dejjem. U billi l-Lhud tal-Palestina ma kinux jifhmu kif ir-ruħ immortali jista' jkollha l-milja tal-ħajja mingħajr ġisem, qalilhom li kif Alla hu spirtu u jgħix mingħajr ġisem, hekk ukoll jagħti l-milja tal-ħajja fis-sema lil dawk li jsalva, kif ta lil Abraham, lil Iżakk u lil ġakobb, għax "hu m'huwiex Alla tal-mejtin, iżda tal-ħajjin, għax għalih kulħadd jgħix." B'dan il-kliem Ġesù sikket l-għedewwa.

Mistoqsija dwar Bin David (20,41-44)

Wara li fixkel lill-għedewwa, Ġesù dar għall-attakk kontrihom. Ikkwotalhom il-kliem tas-Salm messjaniku 109,1 dwar l-Messija jkun l-iben ta'

David u fl-istess ħin sidu, ħaġa misterjuża li hi ogħla minn dak li jiġri fost il-bnedmin. B'hekk qalilhom indirettament li hu l-Messija mistenni u tagħlimu u Saltnatu huma ta' natura spiritwali u ogħla minn dak li l-bniedem materjali, bħal ma kienu huma, jista' jifhem. Il-Knisja tal-bidu kienet tuża dan it-test biex tgħallem il-glorja ta' Kristu u ta' Saltnatu (ara Atti 2,34; Rumani 1,3).

Il-kundanna tal-kittieba (20,45-47)

Ġesù għalaq id-disputa bejnu l-kbarat Lhud bil-kundanna tal-kittieba tagħhom li kienu bħal avukati-għorrief tagħhom. Wissa lis-semmiegħa biex joqogħdu attenti minnhom għax il-Fariżej kienu juru wiċċ b'ieħor, iħobbu jidhru, idumu jitolbu għal għajnejn in-nies u jberbqu flus ir-romol; waqt li s-Sadduċej kienu saru materjalisti (dawn ta' l-aħħar ma kinux jemmnu fl-ispirti u fil-qawmien tal-ġisem fl-aħħar taż-żminijiet). Ġesù ħabbar il-kundanna iebsa li Alla kien sejjer jagħtihom.

L-offerta ta' l-armla (21,1-4)

L-ewwel versi ta' dan il-kapitlu jitkellmu fuq l-offerta ta' l-armla li xi studjużi jeħduha bi kritika ndiretta lill-Fariżej. Il-bqija tal-kapitlu tittratta fuq il-qerda tat-tempju u ta' Ġerusalemm u tintrabat mat-tieni miġja ta' Ġesù, kif hemm fl-Evanġelisti l-oħra. Fuq it-tieni miġja Luqa ġa ttratta qabel imma jerġa jmiss hawn l-istess suġġett minħabba li kellu quddiemu dak li kiteb qal S.Mark.

Kif wieħed kien jidħol fit-tempju, fit-taqsima tan-nisa kien hemm il-post ta' l-offerti mifrud fi tliet partijiet. L-offerta kienet tingħata lill-qassis, u dan jixħetha f'waħda minn dawn it-tliet partijiet skond kemm kien jingħata. Kull parti kienet mikxufa biex kulħadd ikun jaf kemm wieħed tefa' flus fiha. Din kienet stedina biex wieħed jimxi għal għajnejn in-nies. L-armla li minnha jitkellem

Ġesù tefgħet fit-"teżor" żewġ leptiet (il-lepta kienet munita zgħira griega), dak kollu li kellha u li bieħ setgħet tgħix għal ġurnata. Tat dak kollu li setgħet u għemilha kien jimmerita ħafna.

Il-qerda tat-tempju u l-persekuzzjonijiet (21,5-18)

Għalkemm dawn il-versi jinsabu wkoll f'Marku, Luqa jifred il-materjal fil-grajja storika kontemporanea (il-qerda tat-tempju u tal-belt, u r-rebħa ta' l-Evanġelju) minn dik eskatoloġika (it-tieni miġja ta' Kristu bis-sinjali li jkun hemm qabel).

a) *Il-qerda tat-tempju* (5-6). Meta xi wħud urew lil Ġesù s-sbuħija tat-tempju, li kien wieħed mill-għeġubijiet ta' żmienhom, hu bassar il-qerda tiegħu li ġrat xi erbgħin sena wara. Kif bassar hu, kontra r-rieda tal-kmandant Ruman, Titus, fi ftit sigħat ma baqgħetx fih ġebla fuq oħra.

b) *Is-sinjali ta' qabel il-qerda* (7-11). Għall-mistoqsija li saret lil Ġesù dwar meta ssir il-qerda (f'moħħhom kien hemm il-qerda tat-tempju), it-tweġiba tiegħu kienet fuq l-aħħar tad-dinja għax il-qerda tat-tempju u tal-belt kienet bħal figura ta' dak li għad jiġri fl-aħħar taż-żmien (dan il-mod ta' tifsir jissejjaħ "perspettiva profetika"). Fil-kapitlu 17, vers 23, Luqa ġa' qal li l-aħħar tad-dinja hu fil-bogħod.

ċ) *Il-persekuzzjonijiet* (12-19). Bħal Marku li minnu ħa Luqa, id-diskors jerġa jmiss iż-żmien kontemporanju, il-persekuzzjonijiet ta' l-Insara mil-Lhud u r-Rumani. Imma t-ton hu iktar ottimist minn

Marku billi hu għex meta l-Evanġelju kien għamel rebħa kbira fid-dinja. Il-persekuzzjonijiet ikun hemm, imma dawn jiswew ta' ġid. Minkejja l-mibegħda u l-martirju, "xagħra waħda minn raskom ma tintilifx". Min jibqa' sħiħ sa l-aħħar isalva ruħu.

d) *Il-qerda tal-belt ta' Ġerusalemm* (20-24). Dawn il-versi għandhom bħala bażi l-Evanġelju ta' San Mark, imma Luqa ħadimhom profondament mgħejjun minn dak li kien ġa seħħ fis-snin li għaddew bejn Marku u bejnu. Il-qerda saret fl-istess jum ta' dik tat-tempju. L-assedju ta' qabel kien twil u dam xhur twal. Dawk li ma laħqux ħarbu qabel ma r-Rumani waslu, ġew magħluqin fis-swar fejn naqas l-ikel u l-ilma. Ġużeppi Flavju, l-istoriku Lhudi, jgħid li l-istorja ma tiftakarx assedju agħar minnu: mard, ġuħ u ġenn li wassal l-ommijiet jieklu t-trabi tagħhom. It-tmiem kien li ħafna "jaqgħu taħt il-qilla tas-sejf, u jittieħdu lsiera fost il-pagani; u Ġerusalemm tibqa' tintrifes taħt saqajn il-ġnus sa ma jkun għadda żmien il-ġnus." "żmien il-ġnus" hu dettal oskur; aktarx jalludi għal meta Iżrael jilqa' lil Ġesù b'Messija. Iż-żmien li ninsabu fih hu żmien il-ġnus għax "l-għalqa tad-dwieli" (Iżrael) is-Sid "qabbilha lil ħaddieħor" (Luqa 20,16), jiġifieri lill-ġnus, jew pagani.

Il-miġja ta' Bin il-bniedem (21,25-28)

Luqa hawn jifred b'mod ċar it-tieni miġja ta' Ġesù mill-qerda ta' Ġerusalemm, mhux bħal ma hemm f'Marku. Is-sinjali ta' qabel il-miġja jirriflettu dak li qalu l-profeti imma Ġesù jiddeskrivihom b'mod universalistiku u ma jgħidx meta se jsir dan kollu. Il-vers 28 iqawwi qalb l-Insarra għax għalihom it-tieni miġja tkun ta' "redenzjoni" (kelma "pawlina" li tinsab hawn biss fost l-erba' Evanġelji). Hawn Luqa juri li kien dixxiplu ta' San Pawl. Id-dehra ta' Ġesù ġej fi sħaba (v.27) tfisser il-glorja divina tiegħu u hi allużjoni għall-ktieb ta' Danjel 7,13.

Tagħlima mis-siġra tat tin (21,29-33)

Dawn il-versi għandhom jintrabtu ma' dak li hemm fil-versi 25-26 u jitfissru f'dak il-kontest; jiġifieri li ż-żmien tat-tieni miġja tal-Mulej jintgħaraf mis-sinjali li jsiru qabel, kif is-siġar juru li s-sajf ikun qrib meta jibdew jarmu. Il-kliem "dan in-nisel" jitfisser minn ħafna kummentaturu fis-sens ta' l-umanità kollha.

Twiisija biex nishru (21,34-36)

Dawn il-versi dwar li nishru bil-penitenzi u t-talb juru li t-tieni miġja tal-Mulej isseħħ wara żmien twil. L-aħjar tifsir ta' dak li qal Ġesù fuq il-jum li jasal għal għarrieda jinsab fl-ewwel ittra ta' San Pawl 5,1-11: in-Nisrani li jgħix ħajja tajba ma jinħasadx meta jsib ruħu quddiem il-Mulej; jinħasad dak li jgħix ħajja ħażina.

Għeluq tal-ministeru f'Ġerusalemm (21,36-38)

F'dawn iż-żewġ versi Luqa jagħlaq il-ministeru ta' Ġesù f'Ġerusalemm b'deskrizzjoni qasira ħafna ta' kif Ġesù għadda dak iż-żmien: jgħallem fit-tempju matul il-jum, jgħaddi l-lejl barra mill-belt ħdejn l-Għolja taż-żebbuġ (aktarx fl-għerien li hemm taħt l-Għolja); u l-għada jerġa' jmur jgħallem fit-tempju fejn il-poplu kollu kien imur kmieni biex jisimgħu.